Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa siitä, onko sosiaali- ja terveysministeriön pykäläehdotuksessa otettu riittävällä tavalla huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossaan 51/2025 vp esittämät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset vai onko ehdotuksessa sellaista valtiosääntöoikeudellista epäselvyyttä, joka mikä edellyttäisi eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaisesti uutta lausuntoa perustuslakivaliokunnalta. Perustuslakivaliokunnan lausunto koski hallituksen esitystä laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113/2025 vp). Esitän lausuntonani kunnioittaen seuraavaa.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan esittänyt kahden tyyppisiä huomautuksia: yhtäältä yhden niin sanotun ponsihuomautuksen, jolla on merkitystä lakiehdotuksen säätämisjärjestyksen kannalta, ja toisaalta kaksi niin sanottua oikeusturva(poliittista) huomautusta, joilla ei tällaista välitöntä merkitystä ole. Ponsilausumia pidetään lakiehdotuksen jatkokäsittelyä sitovina. Muut lausumat eivät ole ehdottaman sitovia, mutta niistä poikkeamisen voidaan katsoa edellyttävän perusteltua syytä.

Perustuslakivaliokunnan ponsilausuma käsiteltävänä olevasta lakiehdotuksesta koski vaatimusta perusoikeuksia rajoittavien lain säännösten täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta. Lainaan valiokunnan lausuntoa:

(9) Ehdotettu sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jää perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä on välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

(10) Perustuslakivaliokunta korostaa, ettei vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen.

Sosiaali- ja terveysministeriön ensimmäisen lakiehdotuksen 2 momentiksi ehdottaman kolmikohtaisen säännöksen on ilmeisesti tarkoitettu vastaavan perustuslakivaliokunnan vaatimukkseen, jonka mukaan ”sääntelyä on välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. seuraavaa säännöstä”. Säännösehdotuksesta ei tai sen perusteluista ei käy ilmi, miten eri kohdissa tarkoitettu ”asiakkaan liikkeen, äänen, toimintakyvyn tai sijainnin havainnointi” poikkeaisi toisistaan perusoikeusrajoituksen merkittävyyteen vaikuttavalla tavalla. Minun on vaikea ymmärtää, miten momentin eri kohdissa annettavat valtuudet rajoittaa perusoikeuksia ylipäätään poikkeavat toisistaan.

Johtopäätökseni on, että ministeriön säännösehdotusta tulee vielä kehittää, jotta sen voisi katsoa vastaavan perustuslakivaliokunnan vaatimusta ja jotta siitä olisi edes asianmukaista pyytää perustuslakivaliokunnan jatkolausuntoa.

Muissa huomautuksissaan perustuslakivaliokunta on katsonut, että ”sääntelyä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamisesta teknologisten ratkaisujen käytössä on syytä tiukentaa” ja että ”sosiaali- ja terveysvaliokunnan tulisi vielä pohtia keinoja vahvistaa asiakkaan oikeusturvaa” (kohdat 14-15). Sosiaali- ja terveysministeriön pykäläehdotuksen 1 ja 3 momenttiin on lisätty säännöksiä asiakkaan tai tarvittaessa hänen omaisensa tai läheisensä taikka laillisen edustajansa kuulemisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa. Pidän tätä myönteisenä ennalta ehkäisevän oikeusturvan kannalta. Sen sijaan ministeriö ei ehdota erityisiä säännöksiä jälkikäteisestä oikeusturvasta, vaan pitää ilmeisesti yleissäännöksiä riittävinä. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan olisi käsitykseni mukaan syytä vielä pohtia oikeusturvajärjestelyjen riittävyyttä ja erityissääntelyn tarpeellisuutta.

Perustuslakivaliokunta katsoi lausunnossaan myös, että muiden kuin asiakkaan (esimerkiksi hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien) perusoikeuksien tarkastelu,

jota valiokunta olisi edellyttänyt lausunnossaan 24/2022 vp, jäi hallituksen ehdotuksessa varsin vähäiseksi (kohta 17). Sosiaali- ja terveysministeriön ehdotus ei tätä vajavaisuutta poista.

Helsingissä 2 maaliskuuta 2026

Kaarlo Tuori